

**ICSE 2023 EXAMINATION
SPECIMEN QUESTION PAPER
SANSKRIT
(SECOND LANGUAGE)**

Maximum Marks : 80

Time allowed : Three hours

Answers to this Paper must be written on the paper provided separately.

You will not be allowed to write during the first 15 minutes.

This time is to be spent in reading the question paper.

The time given at the head of this Paper is the time allowed for writing the answers.

This paper comprises of two Sections; Section A and Section B.

Attempt all the questions from Section A.

Attempt any four questions from Section B, answer in at least one question each from the two books you have studied and any two other questions.

The intended marks for questions or parts of questions are given in brackets [ ].

SECTION—A (40 Marks)

Attempt all questions.

Question 1

Write a small composition in Sanskrit of 150-200 words on any one of the following topics :— [15]

अधोलिखितेषु विषयेषु एकं विषयं आधृत्य 150-200 शब्दपरिमितं निबन्धं संस्कृतभाषया लिखत :—

- (i) 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी' इत्युक्तिं मनसि निधाय जन्मभूमेः विषये निबन्धमेकं लिखत ।
- (ii) समूहमाध्यमाः (social media) समाजेषु जागृतिम् उत्पादयन्ति इति कथयित्वा समूहमाध्यमानां परिचयात्मकं निबन्धं लिखत ।
- (iii) योगाभ्यासेन मानसिकं, दैहिकं च आरोग्यरक्षणं भवति इति विषये निबन्धं लिखत ।
- (iv) ज्ञानसम्पादनस्य सुलभं मार्गं पुस्तकानां पठनम् अस्ति । अतः भवतः प्रियपुस्तकस्य विषये लिखत ।

This Paper consists of 8 printed pages.

(v) चित्रस्याधारेण निबन्धं लिखत :-

Question 2

Write a letter in **Sanskrit** on any **one** of the following topics :—

[7]

अधोलिखितयोः विषययोः एकं विषयं आधृत्य पत्रमेकं संस्कृतभाषया लिखत :-

(i) विरामसमये कथं त्वं तव समयस्य सदुपयोगं कृतवान्/कृतवती इति मित्रं प्रति पत्रं लिखत ।

(ii) भवान्/भवती उन्नताध्ययनं कर्तुम् इच्छन्ति । अतः अध्ययनप्रमाणपत्रार्थं तव विद्यालस्य प्राचार्यं प्रति पत्रं लिखतु ।

Question 3

Read the following passage given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow, using your own words as far as possible :—

दत्तम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथासंभवं स्ववाक्यैः संस्कृतभाषया देयानि :—

विक्रमसिंहनामकः महाराजः आसीत् । एकदा अन्यप्रदेशं गन्तुं महाराजः अश्वम् आरुह्य सैनिकैः सह प्रस्थितवान् । बहुदूरप्रयाणात् सर्वे अश्वाः पिपासया श्रान्ताः अभवन् । महाराजः चरणार्थमपि अश्वान् न

त्यक्तवान् आसीत् । मार्गे किञ्चित् दूरे एकः कृषकः स्थितवान् आसीत् । महाराजः — 'तम् आनयत अत्र' इति आज्ञापितवान् । कृषकः भीत्या एव सैनिकैः सह महाराजस्य समीपं गतवान् ।

महाराजः कृषकम् उक्तवान् — 'एते अश्वाः तृणेन विना जलेन विना श्रान्ताः सन्ति । बुभुक्षया, पिपासया च शक्तिहीनाः सन्ति । चरणार्थं योग्यं क्षेत्रं कुत्र अस्ति ? इति वद' इति ।

कृषकः चिन्तितवान् — 'एते अश्वाः यत्र चरणं कुर्वन्ति तस्य क्षेत्रस्य नाशः तु अवश्यं भविष्यति । अन्यस्य क्षेत्रं दर्शयामि तदीयं क्षेत्रं विनष्टं भविष्यति । तस्य पापकृत्यस्य फलं मया एव प्राप्तव्यम् । अतः मम एव क्षेत्रं दर्शयामि' इति ।

अतः सः — 'आगच्छतु महाराज ! क्षेत्रं दर्शयामि' इति उक्त्वा अग्रे गतवान् । सैनिकाः महाराजः च अश्वैः सह कृषकम् अनुसृतवन्तः । मार्गे बहूनि समृद्धानि क्षेत्राणि दृष्टानि । किन्तु कृषकः अग्रे अग्रे गतवान् । अन्ततो गत्वा सः सर्वान् स्वक्षेत्रम् आनीतवान् । किन्तु तत्र चरणार्थं समृद्धानि तृणानि न आसन् ।

एतत् दृष्ट्वा महाराजः कोपेन — 'अये मूर्ख ! एतैः दुर्बलैः तृणै मम अश्वानाम् उदरं पूर्णं न भवति । समृद्धेन तृणेन विना ते कथं चरन्ति ? अस्मान् किमर्थम् एतादृशं क्षेत्रम् आनीतवान् भवान् ?' इति पृष्टवान् ।

तदा कृषकः उक्तवान् — 'महाराज ! एतत् मम क्षेत्रम् । अत्र तृणसमृद्धिः नास्ति चेदपि सामान्यतृणानि तु सन्ति एव । चिन्तया विना भवान् अत्र अश्वान् चरणार्थं त्यजतु । अन्येषां क्षेत्रं नष्टं मा भवतु इति अहं मम क्षेत्रं प्रति अश्वान् आनीतवान् । अन्येषां हानिः न भवेत् इति दृष्ट्या, मानवीयतया च अहम् एवं कृतवान्' इति ।

तदा राजा स्वस्य अविवेकं ज्ञातवान् । 'अहं चिन्तनेन विना अहङ्कारेण व्यवहृतवान्' इति चिन्तयन् सः खेदेन कृषकम् उक्तवान् — सहोदर ! अज्ञानेन अहम् अन्धः आसम् । भवान् स्वस्य मानवीयतादृष्ट्या, परोपकारबुद्ध्या च मम अन्धताम् अपनीतवान् । तदर्थम् अहं कृतज्ञः अस्मि । इतः परं कदापि स्वार्थभावनया न व्यवहरामि । अन्यान् न पीडयिष्यामि' इति ।

- (i) महाराजः कृषकं किम् उक्तवान् । [2]
- (ii) कृषकः मनसि किं चिन्तितवान् ? [2]
- (iii) महाराजः कोपेन कृषकं किम् उक्तवान् ? [2]
- (iv) महाराजः खेदेन कृषकं किम् उक्तवान् ? [2]
- (v) कृषकः स्वस्य क्षेत्रस्य विषये महाराजं किम् उक्तवान् ? [2]

Question 4

Answer the following according to the instructions given :—

अधो लिखितान् प्रश्नान् यथा निर्देशम् उत्तरयत :—

- (i) अत्र एतत् शुद्धं वाक्यम् । [1]
- (a) गुरुकुलं निकषा नदी प्रवहति
(b) गुरुकुलेन निकषा नदी प्रवहति
(c) गुरुकुलस्य निकषा नदी प्रवहति
(d) गुरुकुलाय निकषा नदी प्रवहति
- (ii) परोपकारः इत्यस्य विग्रहवाक्यम् एवं भवति । [1]
- (a) परः उपकारः (b) परोषाम् उपकारः
(c) परेषु उपकारः (d) परं उपकारः
- (iii) मया धर्मः रक्ष्यते । अस्य वाच्यपरिवर्तनम् एवं भवति । [1]
- (a) अहं धर्मं रक्षामि (b) अहं धर्मं रक्ष्यते
(c) अहं धर्मं रक्षिष्यामि (d) मया धर्मं रक्षामि
- (iv) “प्रणम्य” इत्यस्य प्रकृतिप्रत्ययविभजनम् एवं भवति । [1]
- (a) प्र + नम् + ल्यप् (b) प्र + नम् + क्तवतु
(c) प्र + नम् + शानच् (d) प्र + नम् + तुमुन्
- (v) “महदिदम्” अस्य सन्धिविच्छेदम् एवं भवति । [1]
- (a) महदि + दम् (b) महत् + इदम्
(c) महा + इदम् (d) महद् + इदम्
- (vi) एतानि तालव्याक्षराणि भवन्ति । [1]
- (a) क ख ग (b) प फ ब
(c) ट ठ ड (d) श च छ

(vii) माहेश्वरसूत्राणि एतवन्तः सन्ति ? [1]

(a) एकादश (b) नवदश

(c) चतुर्दश (d) पञ्चदश

(viii) 'बालिकाः गीतं गायन्ति ।' — अस्य लृट् लकारेण परिवर्तनम् एवं भवति । [1]

(a) बालिकाः गीतं गास्यति (b) बालिकाः गीतं गायिष्यति

(c) बालिकाः गीतं गीयन्ते (d) बालिकाः गीतं गास्यन्ति

SECTION—B (40 Marks)

Attempt any **four** questions from **Section B**, answering at least **one** question each from the **two** books you have studied and any **two** other questions.

संस्कृतवाणी भाग-4

महाकविः कालिदासः

Question 5

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् अवतरणं पठित्वा तस्याधो लिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया देयानि :—

यद्यपि कालिदासः प्रख्यातः । तथापि तस्य देशकालादीनां विषये किञ्चिदपि न ज्ञायते । इदम् अस्माकं दौर्भाग्यम् ।

(i) कालिदासस्य देशकालादीनां विषये लिखत । [2]

(ii) विक्रमनृपस्य आस्थानस्य नवरत्नानां नामानि लिखत । [2]

(iii) कालिदासेन रचितानि काव्यानि कानि कानि ? [3]

(iv) अनामिका किमर्थं सार्धवती बभूव ? [3]

छात्रशिक्षणम्

Question 6

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् अवतरणं पठित्वा तस्याधो लिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि **संस्कृतभाषया** देयानि :—

भो: छात्रा: अस्मात् क्षणात् वयं निर्दोषवन्तः प्रिया: छात्रा: भवेम इति सङ्कल्पं कुरुथ। स्वकार्याणि सम्यक् रीत्या आनन्दोत्साहेन कृत्वा मातापितृन् गुरुजनान् तोषयथ। यदा भवन्तः स्वदोषान् पर्यालोच्य तान् परिहर्तुं प्रयत्नं करिष्यन्ति तदा सदाचारिणः संस्कारवन्तः भविष्यन्ति।

- (i) सद्विद्या का ? [2]
- (ii) छात्रेभ्यः का वर्जनीया ? सा किं करोति ? [2]
- (iii) छात्राः संस्कारवन्तः भवितुं किं करणीयम् ? [3]
- (iv) सम्यक् शिक्षणं किं जनयति ? शिक्षणस्य प्रमुखः उद्देशः कः ? [3]

अमृतधारा

Question 7

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् अवतरणं पठित्वा तस्याधो लिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि **संस्कृतभाषया** देयानि :—

सुष्टु भाषितं सुभाषितम् इत्यर्थः। संस्कृतवाङ्मये सुप्रसिद्धानि सुभाषितानि सन्ति। अमरक-भर्तृहरिप्रभृतिभिः साहित्यकारैः एतदर्थं शतकसाहित्यमेव विरचितम्। तेषां कृतिषु रम्याणि सुभाषितानि लभ्यन्ते। तानि अस्मान् व्यवहारचातुर्यं बोधयन्ति। तत्त्वं च उपदिशन्ति।

- (i) कुलीनः कान् गुणान् न त्यजति ? [2]
- (ii) पुरुषः कथं परीक्ष्यते ? [2]
- (iii) धीराः कथं भवन्ति ? विशदयत। [3]
- (iv) सत्सङ्गतिः पुंसां किं करोति। [3]

संस्कृतवाणी भाग-5

प्रार्थना

Question 8

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् श्लोकं पठित्वा तस्याधो लिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया देयानि :—

माता पिता गुरुः चैव स्वभावात् त्रितयं हितम् ।

गृहीत्वा वचनं तेषां, सुखी भवति मानवः ।

- (i) अञ्जनानन्दनः कः ? सः किं किं कृतवान् ? [2]
- (ii) वक्रतुण्डः कीदृशः अस्ति ? सः किं करोति ? [2]
- (iii) एकः एव देवः सः सर्वेषां साक्षी भवति ? विवृणुत । [3]
- (iv) अनन्तनामधेयाय सर्वाकारविधायिने ।
समस्तमन्त्रवाच्याय विश्वैकपतये नमः ।। भावार्थं लिखत । [3]

परोपकारार्थम् इदं शरीरम्

Question 9

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् अवतरणं पठित्वा तस्याधो लिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया देयानि :—

मनसा वाचा कर्मणा च परेषाम् उपकारः एव परोपकारः कथ्यते । यः परोपकारं करोति तस्य मानसं पवित्रं विनयोपेतं सरसं च जायते । परोपकारिणः अन्येषां कष्टं स्वकीयं कष्टं मत्वा तन्नाशाय चेष्टन्ते ।

- (i) वेदव्यासेन किमुक्तम् ? [2]
- (ii) व्याधः किमर्थं खिन्नः अभवत् ? [2]
- (iii) दयापूरितेन स्वरेण वृकः लुब्धकं किम् अवदत् ? [3]
- (iv) वृकः सावधानचित्तेन व्याघ्रं प्रति किम् अवदत् ? [3]

चतुरः रामकृष्णः

Question 10

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् अवतरणं पठित्वा तस्याधो लिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया देयानि :—

पुरा कर्णाटकराज्ये अनेके प्रसिद्धाः राजानः आसन्। तेषु विजयनगरसाम्राज्यस्य परसिद्धः राजा श्रीकृष्णदेवरायः अनन्यतमः। तस्य राज्यं सुसमृद्धम् आसीत्।

- (i) रामकृष्णः किमर्थं वनं गतः ? [2]
- (ii) नरभक्षकाः किं कुर्वन्ति स्म ? [2]
- (iii) नायकः रामकृष्णाय किमर्थं गृहं गन्तुम् अनुमतिं दत्तवान् ? [3]
- (iv) नायकः उच्चस्वरेण रामकृष्णं किं प्रत्यवदत् ? [3]